

Гуманітарне розмінування в Україні: державна політика і державне управління

Оксана А. Бойко ^{1*} ● Петро І. Гаман ² ● Сергій С. Павлов ³

¹ Інститут наукових досліджень з цивільного захисту Національного університету цивільного захисту України (Україна). Науковий співробітник науково-дослідного відділу інженерно-технічних заходів науково-дослідного центру цивільного захисту, канд. держ. упр.

² Інститут наукових досліджень з цивільного захисту Національного університету цивільного захисту України (Україна). Провідний науковий співробітник науково-дослідного відділу інженерно-технічних заходів науково-дослідного центру цивільного захисту, д-р держ. упр., професор, Заслужений працівник охорони здоров'я України, нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня.

³ Інститут наукових досліджень з цивільного захисту Національного університету цивільного захисту України (Україна). Начальник науково-дослідного відділу інженерно-технічних заходів науково-дослідного центру цивільного захисту, канд. держ. упр.

* Автор-кореспондент, e-mail: oxiukr@ukr.net

СТАТТЯ

АНОТАЦІЯ

Дослідницька

DOI:

[10.70651/3041-2498/2025.5.13](https://doi.org/10.70651/3041-2498/2025.5.13)

Авторське право

© 2025 авторів

Цей твір
ліцензовано на
умовах Ліцензії
Creative Commons
«Із Зазначенням
Авторства –
Некомерційна 4.0
Міжнародна»
(CC BY-NC 4.0).

У статті розглянуто питання організації гуманітарного розмінування в Україні, формування та реалізації державної політики у цій сфері, структури державного управління на цьому напрямку діяльності, вдосконалення протимінної діяльності з огляду на масштаби пов'язаних викликів. Актуальність дослідження обумовлена тим, що в результаті повномасштабного російського вторгнення на територію України, забрудненими вибухонебезпечними предметами є близько 30 % її території. Метою дослідження є здійснення аналізу питань організації гуманітарного розмінування в умовах воєнного стану, наукове обґрунтування підходів до подальшої організації гуманітарного розмінування, вдосконалення державної політики та державного управління, національного законодавства в цій сфері. Серед проаналізованих у статті питань: нормативно-правове забезпечення гуманітарного розмінування, функціонування визначених чинним національним законодавством суб'єктів протимінної діяльності, зокрема Національного органу з питань протимінної діяльності, роль центральних і місцевих органів виконавчої влади на цьому напрямку діяльності. Відзначено помітне збільшення кількості наукових досліджень з питань виконання робіт з розмінування (гуманітарного розмінування). Авторами статті проаналізовано ряд наукових робіт, зокрема щодо розробки ефективних методів та технологій розмінування, відновлення та соціально-економічної реабілітації забруднених територій. Під час проведення дослідження використано такі теоретичні методи, як системний та порівняльний аналіз, синтез, метод класифікації. Результатами дослідження доведено необхідність подальшого вдосконалення нормативно-правової бази у сфері гуманітарного розмінування, посилення роботи з операторами протимінної діяльності, цифровізації процесу їх сертифікації, розширення міжнародного співробітництва у сфері гуманітарного розмінування, зокрема щодо технічного оснащення піротехнічних підрозділів, підготовки фахівців у сфері протимінної діяльності, навчання населення ризикам, пов'язаним з вибухонебезпечними предметами. Пріоритетними завданнями визначено реалізацію Національної стратегії протимінної діяльності на період до 2033 року та операційного плану заходів з її реалізації у 2024–2026 роках, пошук ефективних шляхів зниження негативного впливу забруднення вибухонебезпечними предметами на навколишнє природне середовище, розширення міжнародного співробітництва в рамках Механізму цивільного захисту ЄС.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

цивільний захист, гуманітарне розмінування, державна політика, державне управління, воєнний стан, піротехнічні підрозділи, оператори протимінної діяльності, вибухонебезпечні предмети.

e-ISSN 3041-2498

Public Management and Policy

<https://www.eu-scientists.com/index.php/pmap>

Humanitarian Demining in Ukraine: State Policy and Public Administration

Oksana Boyko ^{1*} ● Petro Haman ² ● Sergiy Pavlov ³

¹ Institute of Scientific Research on Civil Defense of the National University of Civil Defense of Ukraine (Ukraine). Research Fellow at the Scientific Research Department of Engineering and Technical Measures of the Scientific Research Center of Civil Defense, PhD in Public Administration.

² Institute of Scientific Research on Civil Defense of the National University of Civil Defense of Ukraine (Ukraine). Leading Research Fellow at the Scientific Research Department of Engineering and Technical Measures of the Scientific Research Center of Civil Defense, Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Honored Worker of Healthcare of Ukraine, Awarded the Order of Merit of the III degree.

³ Institute of Scientific Research on Civil Defense of the National University of Civil Defense of Ukraine (Ukraine). Head of the Scientific Research Department of Engineering and Technical Measures of the Scientific Research Center of Civil Defense, PhD in Public Administration.

* Corresponding author, e-mail: oxiukr@ukr.net

ARTICLE INFO

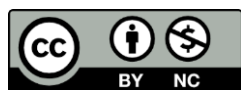
ABSTRACT

Research Article

DOI:

[10.70651/3041-2498/2025.5.13](https://doi.org/10.70651/3041-2498/2025.5.13)

Copyright © 2025
by authors

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

The article considers the issues of organizing humanitarian demining in Ukraine, the formation and implementation of state policy in this area, the structure of state administration in this area of activity, and the improvement of mine action in view of the scale of related challenges. The relevance of the study is due to the fact that as a result of the full-scale Russian invasion of Ukraine, about 30 % of its territory is contaminated with explosives. The purpose of the study is to analyze the issues of organizing humanitarian demining under martial law, scientifically substantiate approaches to the further organization of humanitarian demining, improve state policy and state administration, and national legislation in this area. Among the issues analyzed in the article are: regulatory and legal support for humanitarian demining, the functioning of mine action entities defined by current national legislation, in particular the National Authority for Mine Action, the role of central and local executive authorities in this area of activity. A noticeable increase in the number of scientific studies on the implementation of demining work (humanitarian demining) has been noted. The authors of the article analyzed a number of scientific works, in particular on the development of effective methods and technologies for demining, restoration and socio-economic rehabilitation of contaminated areas. During the study, theoretical methods such as systemic and comparative analysis, synthesis, and classification methods were used. The results of the study proved the need for further improvement of the regulatory framework in the field of humanitarian demining, strengthening work with mine action operators, digitalization of the process of their certification, expansion of international cooperation in the field of humanitarian demining, in particular regarding the technical equipment of pyrotechnic units, training of specialists in the field of mine action, and educating the population about the risks associated with explosive objects. The priority tasks are the implementation of the National Mine Action Strategy for the period until 2033 and the operational plan of measures for its implementation in 2024–2026, the search for effective ways to reduce the negative impact of explosive contamination on the environment, and the expansion of international cooperation within the framework of the European Union Civil Protection Mechanism.

KEYWORDS

civil protection, humanitarian demining, public policy, public administration, martial law, pyrotechnic units, mine action operators, explosive objects.

1. Вступ

В умовах введеного з 24 лютого 2022 року воєнного стану, внесеними змінами до національного законодавства дано нове тлумачення терміну цивільний захист: «Цивільний захист – комплекс заходів, які реалізуються на території України в мирний час та в особливий період і спрямовані на захист населення, територій, навколишнього природного середовища, майна, матеріальних і культурних цінностей від надзвичайних ситуацій та інших небезпечних подій, запобігання виникненню таких ситуацій та подій, ліквідацію їх наслідків, надання допомоги постраждалим, здійснення державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки» [1, стаття 4].

Кодексом цивільного захисту України визначені також, залежно від характеру походження надзвичайних ситуацій, такі їх види: «техногенного характеру, природного характеру, соціальні, воєнні» [1, стаття 5].

Оскільки одним із наслідків триваючої четвертий рік російсько-української війни є статус України як однієї з найбільш замінованих країн в світі, розмінування (гуманітарне розмінування) спрямовано на ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій воєнного характеру.

Закон України «Про протимінну діяльність в Україні» визначає правові та організаційні засади здійснення протимінної діяльності в Україні та особливості державного регулювання у цій сфері [2].

В умовах триваючої російсько-української війни завершено прийняття необхідних актів законодавства, сформовані додаткові піротехнічні підрозділи для проведення гуманітарного розмінування, здійснюється їх матеріально-технічне оснащення, організовано підготовку на базі визначених навчальних закладів необхідної кількості фахівців у сфері протимінної діяльності, розроблені та впроваджуються в практичну діяльність стандартні операційні процедури ДСНС тощо.

2. Огляд літературних джерел

Останнім часом, зокрема в умовах дії воєнного стану, на актуальну тему гуманітарного розмінування України провели дослідження вітчизняні науковці А. Артикула, Р. Беспалько, Є. Бірюков, О. Бойко, Р. Валерко, Б. Воронич, А. Гаваза, Л. Герасимчук, М. Геращенко, В. Горбулін, С. Горєлишев, Т. Гуцул, О. Журахов, І. Заблодська, М. Іванець, І. Казімір, М. Козяр, І. Лаппо, В. Матухно, І. Ментус, К. Мирончук, С. Мосов, Д. Окіпняк, І. Пацева, С. Потеряйко, Є. Саприкін, Є. Стецюк, В. Ткач, І. Толкунов, М. Хобзей, О. Червотока, В. Ясько та інші.

Наукові дослідження у сфері гуманітарного розмінування стосуються різних його аспектів, включаючи оцінку масштабів замінування територій, розробку ефективних методів та технологій розмінування, дослідження впливу мін та інших вибухонебезпечними предметів на навколишнє природне середовище та здоров'я людей, на розробку стратегій відновлення та соціально-економічної реабілітації територій, правових основ гуманітарного розмінування, створення ефективних інституційних механізмів та міжнародного співробітництва, розробку ефективних програм комунікації та освіти тощо.

Слід виокремити наукове дослідження В. Горбуліна «Світова глобальна проблема розмінування: український вектор». Ним проаналізовано світові глобальні проблеми розмінування з проекцією на ситуацію в Україні, зокрема питання практичної розробки засобів виявлення мін тощо [3].

Актуальним є дослідження механізмів державного управління сферою протимінної діяльності, проведене науковцями С. Потеряйком та А. Окіпняк [4].

Дослідження О. Трегуба присвячено аналізу чинної нормативно-правової бази, стандартів протимінної діяльності, питанням особливостей відповідної тематичної термінології [5].

Нагальні питання щодо розмінування територій, що постраждали внаслідок російсько-української війни, досліджували В. Задорожний, М. Файфура та В. Цегельник, зокрема особливості розмінування деокупованих територій, в т. ч. в контексті величезних площ мінування, дороговизни процесів розмінування, тривалого періоду процесу розмінування [6].

М. Іванець, С. Горєлишев та А. Артикула провели дослідження щодо розрахунків потреби в спеціалістах для проведення гуманітарного розмінування. Ними запропонований актуальний на

даному етапі масштабного розмінування забруднених територій керуючий алгоритм реалізації запропонованої методики [7].

В. Кривцуном, В. Ляшенком та В. Кузнецовим проаналізовано актуальні на сучасному етапі протимінної діяльності фактори, які впливають на проведення гуманітарного розмінування, питання впровадження методів дистанційно-керованого розмінування територій тощо [8].

Р. Беспалько, Т. Гуцул, І. Казімір і К. Мирончук дослідили питання визначення черговості гуманітарного розмінування територій, зокрема щодо виконання завдань із розвідки забрудненої місцевості [9].

П. Ляшенком, М. Плєтньовим та В. Вахлаковою досліджено питання техніко-економічного забезпечення гуманітарного розмінування територій в умовах війни (зокрема на прикладі комплексного відновлення території області та територіальної громади), визначення джерел фінансування, формування сучасного ринку розмінування в Україні, ідентифіковано програмні документи у сфері протимінного розмінування [10].

Є. Стецюком та В. Матухно проведено аналіз особливостей закордонного досвіду при гуманітарному розмінуванні, зокрема в країнах Центральної та Південної Америки, в Афганістані та Азербайджані [11].

Заслуговує на увагу наукова праця Л. Герасимчук, І. Пацевої та Р. Валерко, яка присвячена гуманітарному розмінуванню в контексті теми бібліометричного аналізу наукометричної бази даних наукових публікацій VEB OF SCIENCE за період 1998–2024 роки [12].

3. Постановка завдання

Метою цього дослідження є аналіз питань організації гуманітарного розмінування в умовах воєнного стану, наукове обґрунтування підходів до його подальшої організації, вдосконалення діяльності щодо формування та реалізації державної політики, національного законодавства на цьому напрямку державного управління.

4. Методи та матеріали

Під час проведення дослідження використано такі теоретичні методи, як системний та порівняльний аналіз, синтез, метод класифікації. Системний метод використано в процесі дослідження питань організації гуманітарного розмінування в Україні, напрямків формування та реалізації державної політики у цій сфері, структури державного управління на цьому напрямку діяльності. В процесі дослідження національного законодавства у сфері гуманітарного розмінування використано порівняльний аналіз. Інформаційною базою дослідження стали також чинне національне законодавство у сфері гуманітарного розмінування, матеріали Мінекономіки та ДСНС, зокрема щорічні звіти про діяльність ДСНС.

5. Результати та обговорення

Організаційно-правові засади діяльності у сфері гуманітарного розмінування регламентує Закон України «Про протимінну діяльність в Україні», Порядок ведення обліку операторів протимінної діяльності, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2021 року № 1150.

«Розмінування (гуманітарне розмінування) – це комплекс заходів, які проводяться операторами протимінної діяльності з метою ліквідації небезпек, пов'язаних із вибухонебезпечними предметами, включаючи нетехнічне та технічне обстеження територій, складання карт, виявлення, знешкодження та (або) знищення вибухонебезпечних предметів, маркування, підготовку документації після розмінування, надання громадам інформації щодо протимінної діяльності та передачу очищеної території» [2].

Слід також зазначити, що «протимінна діяльність – це заходи, що проводяться з метою забезпечення національної безпеки та спрямовані на зменшення соціального, економічного та екологічного впливу вибухонебезпечних предметів на життя та діяльність населення. До проведення розмінування (гуманітарного розмінування) залучаються фахівці з розмінування операторів протимінної діяльності – уповноважених підрозділів центральних органів

виконавчої влади, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, у тому числі міжнародних та іноземних, що залучаються до проведення заходів у сфері протимінної діяльності» [2].

Чинним національним законодавством визначені суб'єкти протимінної діяльності в Україні, які наведені на рис. 1.

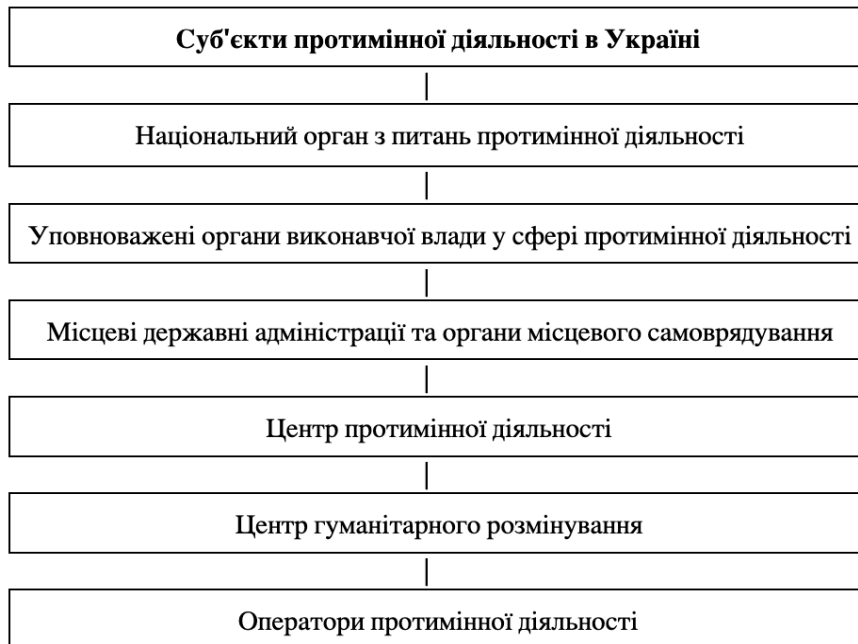

Рис. 1. Суб'єкти протимінної діяльності в Україні

Джерело: розроблено авторами на підставі [2].

Національний орган з питань протимінної діяльності утворено постановою Кабінету Міністрів України від 10 листопада 2021 року № 1207 відповідно до частини першої статті 23 Закон України «Про протимінну діяльність в Україні».

Національний орган з питань протимінної діяльності чинним законодавством України визначено як міжвідомчий допоміжний орган, який діє за колегіальним принципом під головуванням Міністра оборони України та утворюється з метою координації діяльності міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств та організацій незалежно від форми власності (крім тих, що належать до сфери управління міністерств та інших центральних органів виконавчої влади), що залучаються до проведення заходів у сфері протимінної діяльності.

Організаційне, інформаційне та аналітичне забезпечення діяльності Національного органу з питань протимінної діяльності виконує Головне управління протимінної діяльності, цивільного захисту та екологічної безпеки Міністерства оборони України.

На сьогодні в Україні також працює 101 оператор протимінної діяльності, з них – 93 вітчизняні компанії або структури та 8 іноземних представництв. 32 оператори належать до державних структур, серед них - аварійно-рятувальні загони ДСНС, військові частини Державної спеціальної служби транспорту та Збройних Сил України.

Важливими, враховуючи масштаби замінування територій України, є питання вдосконалення процесу формування та підвищення ефективності реалізації державної політики у сфері гуманітарного розмінування.

Державна політика у сфері протимінної діяльності визначається та реалізується на основі пріоритетності національних інтересів України у протимінній діяльності. «Національними інтересами України у сфері протимінної діяльності є: забезпечення безпеки населення та його життєдіяльності; мінімізація негативного впливу вибухонебезпечних предметів, їх знешкодження, видалення, знищення та утилізації на довкілля та господарську діяльність; запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, пов'язаних із небезпекою вибухонебезпечних предметів, загибелі та травмуванню людей внаслідок таких подій; забезпечення гарантій реалізації права людини і громадянина на достовірну інформацію про наявність загрози для

життя і здоров'я на територіях та об'єктах, забруднених та (або) імовірно забруднених вибухонебезпечними предметами; додержання та виконання міжнародних зобов'язань України у сфері протимінної діяльності» [2].

Розподіл повноважень в контексті формування та реалізації державної політики у сфері гуманітарного розмінування наведено на рис. 2.

Формування та реалізація державної політики у сфері розмінування (гуманітарного розмінування)	
Кабінет Міністрів України	Забезпечує проведення державної політики у сфері протимінної діяльності, здійснює державне регулювання у цій сфері
Міністерство, інші центральні органи виконавчої влади	Реалізують державну політику у сфері протимінної діяльності в частині гуманітарного розмінування та виконанні міжнародних зобов'язань України з урахуванням національних інтересів у межах своїх повноважень
Міністерство економіки України	Забезпечує взаємодію центральних органів виконавчої влади з питань протимінної діяльності в частині гуманітарного розмінування
Місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування	Сприяють суб'єктам протимінної діяльності у виконанні покладених на них завдань і повноважень

Рис. 2. Формування та реалізація державної політики у сфері гуманітарного розмінування

Джерело: розроблено авторами на підставі [2; 13; 14].

Законом України «Про протимінну діяльність в Україні» встановлено, що «Кабінет Міністрів України у сфері протимінної діяльності забезпечує проведення державної політики у сфері протимінної діяльності, здійснює державне регулювання у цій сфері; забезпечує розроблення та виконання державних програм у сфері протимінної діяльності; координує діяльність міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та державних органів, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування підприємств та організацій незалежно від форми власності, що залучаються до проведення заходів у сфері протимінної діяльності».

Також важливо відмітити, що Кабінетом Міністрів України на виконання статті 21 Закону України «Про протимінну діяльність в Україні» покладено завдання щодо участі у реалізації державної політики у сфері протимінної діяльності в частині гуманітарного розмінування та виконанні міжнародних зобов'язань України, з урахуванням її національних інтересів, на Міністерство оборони України, Міністерство внутрішніх справ України, Державну службу України з надзвичайних ситуацій, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство закордонних справ України, Міністерство у справах ветеранів України, Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерство аграрної політики та продовольства України та Національну соціальну сервісну службу України. Передбачено виконання цих завдань у межах повноважень зазначених центральних органів виконавчої влади та у взаємодії з Національним органом з питань протимінної діяльності, центром протимінної діяльності та центром гуманітарного розмінування [13].

Міністерство економіки України, відповідно до покладених на нього завдань, забезпечує взаємодію центральних органів виконавчої влади з питань протимінної діяльності в частині

гуманітарного розмінування [14]. В апараті Мінекономіки утворене та функціонує Управління з питань гуманітарного розмінування.

Організаційні та організаційно-технічні заходи на напрямку розмінування можна розділити на наступні етапи:

перший: здійснення визначеними піротехнічними підрозділами оперативного реагування для забезпечення подальшого пошуку та знешкодження вибухонебезпечних предметів та їхніх залишків;

другий: оперативне реагування піротехнічних підрозділів, забезпечення пошуку, виявлення, знищення (знешкодження) вибухонебезпечних предметів на звільнених територіях, відновлення функціонування об'єктів життєзабезпечення та транспортної інфраструктур, доступу населення до соціальних об'єктів і житлового фонду;

третій: забезпечення безпеки сільськогосподарських робіт;

четвертий: проведення нетехнічного обстеження вивільнених земель та ідентифікація імовірно забруднених і забруднених територій;

п'ятий: проведення гуманітарного розмінування земель;

шостий: здійснення зовнішнього контролю якості розмінування земель та передача місцевим органам влади відповідальності за територію.

Слід також відзначити, що ДСТУ 8820:2023 «Протимінна діяльність. Процеси управління. Основні положення» визначає управління якістю невід'ємною складовою системи заходів з протимінної діяльності. Повернення земель операторами протимінної діяльності можливе лише після проведення заходів з контролю якості відповідними органами. Завдання з управління якістю на сьогодні можуть виконуватися Центром протимінної діяльності, Центром гуманітарного розмінування, Міжрегіональним центром гуманітарного розмінування та швидкого реагування ДСНС, а також Центром розмінування Збройних Сил України.

Важливе місце на напрямку гуманітарного розмінування відводиться Державній службі України з надзвичайних ситуацій, серед основних завдань якої: «проведення через підрозділи Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту заходів з розмінування (гуманітарного розмінування) та піротехнічних робіт, пов'язаних із знешкодженням вибухонебезпечних предметів, що залишилися на території України після воєн, сучасних боєприпасів та підривних засобів (крім вибухових пристроїв, що використовуються у терористичних цілях), за винятком територій, на яких розміщені і постійно дислокуються військові частини, установи, військові заклади освіти, підприємства та організації Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів; участь у здійсненні заходів з інформування населення про небезпеку від вибухонебезпечних предметів та навчання з питань запобігання виникненню ризиків, пов'язаних із вибухонебезпечними предметами; здійснення заходів з підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації фахівців у сфері протимінної діяльності та розмінування»[15].

В апараті ДСНС утворено та функціонує Департамент заходів протимінної діяльності, а з вересня 2024 року в м. Києві на базі ДСНС працює Офіс протимінної діяльності, де в режимі реального часу контролюються процеси розмінування (основна увага зосереджена на розмінуванні поруч із лініями електропередач, трубопроводами, залізничними коліями, автомобільними дорогами та сільськогосподарськими угіддями).

В діяльності органів та підрозділів цивільного захисту використовуються стандартні операційні процедури ДСНС, серед них:

- «управління інформацією щодо виконання заходів протимінної діяльності органами і підрозділами цивільного захисту (05.1/ДСНС);
- планування виконання органами та підрозділами цивільного захисту завдань та заходів протимінної діяльності (07.10/ДСНС);
- порядок проведення органами та підрозділами цивільного захисту нетехнічного обстеження територій, імовірно забруднених вибухонебезпечними предметами(08.10 ДСНС);
- порядок проведення органами та підрозділами цивільного захисту технічного обстеження територій, імовірно (підтверджено) забруднених вибухонебезпечними предметами (08.20/ДСНС);

- порядок проведення органами та підрозділами цивільного захисту маркування територій, забруднених вибухонебезпечними предметами (08.40/ДСНС);
- порядок проведення органами та підрозділами цивільного захисту очищення (розмінування) територій, забруднених вибухонебезпечними предметами, ручним способом (09.10/ДСНС);
- порядок проведення органами та підрозділами цивільного захисту очищення (розмінування) району ведення бойових дій (09.11/ДСНС);
- заходи безпеки під час розмінування (10.10-40/ДСНС);
- навчання населення ризикам, пов'язаним із поводженням з вибухонебезпечними предметами (12.10/ДСНС);
- порядок проведення органами і підрозділами цивільного захисту розмінування територій, забруднених вибухонебезпечними предметами з використанням машин механізованого розмінування (09.50/ДСНС);
- організація управління операціями щодо очищення (розмінування) територій від вибухонебезпечних предметів, що проводяться органами та підрозділами цивільного захисту (07.10.1/ДСНС);
- порядок проведення органами та підрозділами цивільного захисту знищення (знешкодження) вибухонебезпечних предметів (09.30/ДСНС)» [16].

В повсякденній діяльності органів та підрозділів цивільного захисту також використовуються Порядок оперативного реагування органів та підрозділів цивільного захисту на повідомлення про виявлення вибухонебезпечних предметів та Тимчасовий порядок організації та ведення органами та підрозділами цивільного захисту вибухових робіт.

Слід відзначити про те, що подальше вдосконалення нормативно-правового забезпечення гуманітарного розмінування, дій органів та підрозділів цивільного захисту на цьому напрямку базується як на практичному досвіді виконання робіт піротехнічними підрозділами так і на результатах проведених наукових досліджень.

Практичний досвід функціонування органів та підрозділів цивільного захисту в умовах війни, зокрема піротехнічних підрозділів, викладено у посібнику «Дії підрозділів ДСНС України в умовах воєнного стану» [17].

Принагідно відмітити, що перший в Україні важкий дистанційний комплекс для гуманітарного розмінування «ГАРТ 5100» в 2025 році отримав сертифікат відповідності. Усі етапи виробництва від проектування до складання - здійснюються в Україні. Раніше сертифікат відповідності отримала зібрана та локалізована в Україні легка машина для розмінування MV-4.

Планом пріоритетних дій Уряду на 2025 рік передбачено ряд подальших кроків щодо здійснення гуманітарного розмінування деокупованих територій, відновлення нормальних умов життєдіяльності населення, підтримки сільськогосподарських товаровиробників, реалізації експериментального проекту щодо обов'язкової сертифікації механізованих засобів розмінування (гуманітарного розмінування) тощо. Серед очікуваних результатів реалізації визначених практичних завдань: «створення безпечного середовища для населення, яке мешкає на територіях, забруднених вибухонебезпечними предметами внаслідок російської збройної агресії; підвищення рівня обізнаності населення щодо ризиків, пов'язаних з вибухонебезпечними предметами; створення сприятливих умов для впровадження інновацій у сфері протимінної діяльності; впровадження єдиного механізму обов'язкової сертифікації механізованих засобів розмінування з метою збільшення обсягів виробництва зазначеної продукції вітчизняними виробниками; уніфікація механізму обов'язкової сертифікації операторів протимінної діяльності та процесів протимінної діяльності, спрощення та скорочення часу шляхом впровадження можливості подання документів на сертифікацію засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг (далі – Портал Дія)» [18].

Досліджуючи питання державного управління у сфері гуманітарного розмінування слід відмітити важливість роботи з операторами протимінної діяльності, вдосконалення законодавства з цих питань, зокрема впровадження експериментального проекту сертифікації операторів протимінної діяльності через Портал Дія [19].

Оновлений постановою Кабінету Міністрів України Порядок ведення обліку операторів протимінної діяльності передбачає також нові підстави для призупинення дії сертифіката відповідності: зокрема, якщо оператор протимінної діяльності не виконує роботи за

призначенням упродовж двох років, сертифікат можуть призупинити. Також запроваджено механізм позапланового моніторингу операторів із чітко визначеними підставами для його проведення [20].

Приклади подальшої цифровізації процесу сертифікації операторів протимінної діяльності наведені на рис. 3.

До внесення відповідних змін до законодавства	Після внесення відповідних змін до законодавства
■ Лише паперова подача документів ■ Подача документів особисто або на пошту ■ Подача заявки на сертифікацію кількох процесів ■ Перевірки інформації вручну ■ Тривалий час на оформлення документів	■ Подача документів через Портал Дія та паперова ■ Подача однієї заявки на один процес ■ Автоматизована перевірка інформації з реєстрів ■ Автоматизована сертифікація, крім перевірки відповідності на місці ■ Чіткі терміни та швидка подача через Портал Дія ■ Автоматичне інформування заявника про статус сертифікації

Рис. 3. Приклади цифровізації процесу сертифікації операторів протимінної діяльності

Джерело: розроблено авторами на підставі [2–4].

Обсяги виконаних піротехнічними підрозділами ДСНС робіт під час триваючої російсько-української війни представлено в табл. 1.

Табл. 1. Обсяги виконаних піротехнічними підрозділами ДСНС робіт у 2022–2024 роках

Показники виконаних робіт	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Кількість виїздів	34 616	40 000	42 591
Виявлено та знешкоджено вибухонебезпечних предметів	235 143	153 000	86 535
Обстежено та розміновано території (га)	68 153	36 000	55 520
з них акваторії водних об'єктів (га)	–	14 217,5	3 095
у тому числі очищено за допомогою машин механізованого розмінування (га)	–	511,2	2 118

Джерело: розроблено авторами за даними, наведеними у [21–23].

Загалом з початку повномасштабної російсько-української війни знешкоджено 581 тис. 096 од. вибухонебезпечних предметів та 2 тис. 966 кг вибухової речовини, у тому числі 4 тис. 144 од. авіаційних бомб. Обстежено територію площею понад 179 тис. 239 га. «Найчастіше піротехнічні підрозділи ДСНС працювали: в Харківській області – 43 тис. 761, Херсонщині – 21 тис. 666, Донеччині – 17 тис. 198, Київщині – 13 тис. 301, Миколаївщині – 11 тис. 016, Чернігівщині – 7 тис. 539, Сумщині – 5 тис. 847» [24].

Слід наголосити на тому, що війна в Україні має значний негативний вплив на довкілля, що призводить до забруднення повітря, води та ґрунту. Бойові дії, пожежі, руйнування промислових та цивільних об'єктів викликають викиди шкідливих речовин, а також забруднення водних ресурсів. Катастрофічними є наслідки негативного впливу забруднення вибухонебезпечними предметами сільськогосподарських угідь.

Заінтересованими центральними органами виконавчої влади та обласними військовими адміністраціями з метою забезпечення проведення польових робіт розроблено та реалізується План заходів із розмінування (гуманітарного розмінування) земель сільськогосподарського призначення, який схвалено на засіданні Національного органу з протимінної діяльності. Планом визначено 1 тис. 409 ділянок загальною площею 470 тис. га на території

Дніпропетровської, Запорізької, Київської, Миколаївської, Сумської, Харківської, Херсонської, Черкаської та Чернігівської областей. Координацію заходів Плану покладено на обласні військові адміністрації.

Важливим стало схвалення в Україні Національної стратегії протимінної діяльності на період до 2033 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024–2026 роках – довгострокових програмних документів, що визначають проблеми, які становлять загрозу національній безпеці України через забруднення територій вибухонебезпечними предметами внаслідок російсько-української війни [25].

Перспективним для подальшого гуманітарного розмінування в Україні залишається міжнародне співробітництво, зокрема з питань формування ринку гуманітарного розмінування, технічного оснащення відповідних підрозділів та підготовки фахівців. В 2023 році в Загребі (Республіка Хорватія) проведено першу міжнародну донорську конференцію з питань гуманітарного розмінування в Україні. І це не випадково, адже в Хорватії війна закінчилася в 1995 році, а розмінування планується завершити лише у 2026 році.

В 2024 році в Лозанні (Швейцарська Конфедерація) проведена перша конференція Ukraine Mine Action Conference (UMAC2024) їх закликом «Люди. Партнери. Прогрес», де обговорено питання важливої ролі гуманітарного розмінування в контексті соціального і економічного відновлення України.

Завдяки співпраці з міжнародними партнерами ДСНС у 2024 році «отримано 56 машин механізованого розмінування, 8 піротехнічних машин для перевезення ВМП (важкого та легкого типу), оснащено 202 новостворених технічних підрозділи засобами індивідуального бронезахисту, металодетекторами та допоміжним обладнанням для проведення робіт з розмінування» [21].

Підрозділи підводного розмінування ДСНС у 2025 році отримали 16 дистанційно керованих дронів Deerp Tracker Revolution для пошуку мін та інших небезпечних предметів у водоймах. Обладнання закупила Програма розвитку ООН в Україні за кошти, виділені урядами Республіки Корея, Франції та Нової Зеландії.

Від Франції отримано 6 сучасних безпілотних систем розмінування ROCUS загальною вартістю майже 15 мільйонів євро. Вони створені на основі наземної безпілотної платформи THeMIS і дообладнані інструментами для очищення маршрутів.

Слід відзначити також плідну співпрацю України на напрямку гуманітарного розмінування зі Словенією, Хорватією, Швейцарією, Данією, Японією, Камбоджою та іншими країнами.

Розвитку подальшого міжнародного співробітництва у сфері гуманітарного розмінування сприяє також підписання 20 квітня 2023 року та набрання чинності з 14 грудня 2023 року Угоди між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, з іншої сторони, щодо участі України в Механізмі цивільного захисту Європейського Союзу.

6. Висновки

Таким чином, вищенаведене свідчить про необхідність подальшого вдосконалення процесу формування та підвищення ефективності реалізації державної політики, структури державного управління у сфері гуманітарного розмінування.

Слід акцентувати увагу на глобальності проблеми розмінування в Україні і необхідності застосування інноваційних підходів до її розв'язання; створенні новітніх комплексів і засобів виявлення вибухонебезпечних предметів; сучасної системи підготовки фахівців для виконання робіт із гуманітарного розмінування; активізації міжнародного співробітництва у сфері протимінної діяльності та проведенні подальших наукових досліджень практичного спрямування; впровадженні передового досвіду розмінування територій, зокрема зарубіжного тощо.

Серед першочергових завдань є реалізація Національної стратегії протимінної діяльності на період до 2033 року та операційного плану заходів з її реалізації у 2024–2026 роках, виконання завдань, визначених планом пріоритетних дій Уряду на 2025 рік щодо подальшого здійснення гуманітарного розмінування.

Перспективним завданням залишається подальше проведення наукових досліджень на напрямку гуманітарного розмінування, практичне використання їх результатів операторами протимінної діяльності, внесення відповідних змін до національного законодавства з цих питань, стандартних операційних процедур ДСНС та алгоритмів практичних дій органів та підрозділів цивільного захисту.

References

1. Code of Civil Protection of Ukraine from October 2, 2012, No. 5403–VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (in Ukrainian)
2. Law of Ukraine “On mine action in Ukraine” from December 6, 2018, No. 2642–VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2642-19#Text> (in Ukrainian)
3. Horbulin, V. P. (2022). Svitova hlobalna problema rozminuvannia: ukraïnskyi vektor [The global problem of demining: the Ukrainian vector]. *Visnyk NAN Ukrainy*, (2), 3–13. <https://doi.org/10.15407/visn2022.02.003> (in Ukrainian)
4. Poteriaiko, S. & Okipniak, A. (2022). Mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia sferoiu protyminnoi diialnosti v Ukraini [Mechanisms of state management of the mine action sector in Ukraine]. *Naukovyi visnyk: Derzhavne upravlinnia*, 2(12), 304–321. [https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-2\(12\)-304-321](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-2(12)-304-321) (in Ukrainian)
5. Trehub, O. A. (2024). Poniattia i vydy rozminuvannia v Ukraini: normatyvno-pravovyi kontekst [The concept and types of demining in Ukraine: regulatory and legal context]. *Visnyk Luhanskoho navchalno-naukovoho instytutu imeni E. O. Didorenka*, (3), 147–157. <http://doi.org/10.32782/2786-9156.107.3.147-157> (in Ukrainian)
6. Zadorozhnyi, V. P., Faifura, M. V. & Tselhnyk, V. V. (2023). Vyklyky i potreby Ukrainy pid chas rozminuvannia terytorii, shcho postrazhdaly vid viiny u 2022 rotsi [Challenges and needs of Ukraine during demining of war-affected territories in 2022]. *Molodyi vchenyi*, 1(113), 10–13. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-1-113-3> (in Ukrainian)
7. Ivanets, M., Horielyshev, S. & Artykula A. (2023). Metodyka rozrakhunku neobkhidnoi kilkosti spetsialistiv dlia provedennia humanitarnoho rozminuvannia nebezpechnykh terytorii Ukrainy [Methodology for calculating the required number of specialists for humanitarian demining of dangerous areas of Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Natsionalnoi hvardii Ukrainy*, 1(41), 20–28. <https://doi.org/10.33405/2409-7470/2023/1/41/280860> (in Ukrainian)
8. Kryvtsun, V. I., Liashenko, V. A. & Kuznetsov, V. O. (2022). Analiz faktoriv, yaki vplyvaiut na protses rozminuvannia zabrudnenoï terytorii vybukhonebezpechnymy predmetamy [Analysis of factors influencing the process of demining an area contaminated with explosive objects]. *Zbirnyk naukovykh prats DNDI VS OVT*, 4(14), 69–77. <https://doi.org/10.37701/dndivsovt.14.2022.08> (in Ukrainian)
9. Bepalko, R., Hutsul, T., Kazimir, I. & Myronchuk, K. (2023). Suchasni pidkhody do otsiniuvannia chervovosti humanitarnoho rozminuvannia terytorii [Modern approaches to assessing the priority of humanitarian demining of territories]. *Tekhnichni nauky ta tekhnolohii*, 1(31), 146–157. [https://doi.org/10.25140/2411-5363-2023-1\(31\)-146-157](https://doi.org/10.25140/2411-5363-2023-1(31)-146-157) (in Ukrainian)
10. Liashenko, P. A., Plietnov, M. V. & Vakhlakova, V. V. (2024). Tekhniko-ekonomichni aspekty humanitarnoho rozminuvannia v umovakh viiny [Technical and economic aspects of humanitarian demining in wartime]. *Akademichni vizii*, (31), 1–13. <https://doi.org/10.5281/zenodo.11145656> (in Ukrainian)
11. Stetsiuk, Ye. I. & Matukhno, V. A. (2020) Analiz osoblyvostei zakordonnoho dosvidu pry humanitarnomu rozminuvanni [Analysis of the features of foreign experience in humanitarian demining]. In *Proceedings of the First Regional Scientific and Practical Conference on Anti-Mine Activities in Ukraine* (pp. 6–9). Lviv. <http://repositc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/12309> (in Ukrainian)
12. Herasymchuk, L. O., Patseva, I. H. & Valerko, R. A. (2024) Napriamy ta tendentsii humanitarnoho rozminuvannia yak temy bibliometrychnoho analizu naukometrychnoi bazy danykh naukovykh publikatsii VEB OF SCIENCE [Directions and trends in humanitarian demining as topics of bibliometric analysis of the scientometric database of scientific publications VEB OF SCIENCE.] *Ekolohichni nauky*, 5(56), 93–98. <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2024.eco.5-56.13> (in Ukrainian)
13. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On amendments to some resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine on mine action issues” from August 11, 2023 No. 1188 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1188-2023-%D0%BF#Text> (in Ukrainian)
14. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “Questions from the Ministry of Economy” from August 20, 2014 No. 459. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459-2014-%D0%BF#Text> (in Ukrainian)

15. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "Regulations on the State Emergency Service of Ukraine" from December 16, 2015 No. 1052. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF#Text> (in Ukrainian)
16. The State Emergency Service of Ukraine. (n.d.). *Protyminna diialnist* [Anti-mine activities]. <https://dsns.gov.ua/protiminna-diyalnist/gumanitarne-rozminuvannya> (in Ukrainian)
17. Koval, M. S. (Ed.) (2023). *Posibnyk Dii pidrozdiliv DSNS Ukrainy v umovakh voiennoho stanu* [Manual Actions of the SES of Ukraine units under martial law]. Lviv: LDU BZhD. <https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/12432> (in Ukrainian)
18. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the Government's priority action plan for 2025" from February 18, 2025 No. 131-p. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/131-2025-%D1%80#Text> (in Ukrainian).
19. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On the implementation of a pilot project on the certification of mine action operators and mine action processes" from February 2, 2024, No. 123. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123-2024-%D0%BF#Text> (in Ukrainian).
20. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Amendments to the Resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine November 3, 2021 No. 1150 and February 2, 2024 No. 123" from May 16, 2025, No. 574. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/574-2025-%D0%BF#n22> (in Ukrainian).
21. Government Portal. (2025). *Zvit pro osnovni rezultaty diyalnosti Derzhavnoi sluzhby Ukrayiny z nadzvychaynykh sytuatsiy u 2024 rotsi* [Report on the main results of the activities of the State Emergency Service of Ukraine in 2024 on counter-mine activities]. https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit_2024/zvit_DSNS_2024.pdf (in Ukrainian).
22. The State Emergency Service of Ukraine. (n.d.). *Publichnyy zvit pro osnovni rezultaty diyalnosti Derzhavnoi sluzhby Ukrayiny z nadzvychaynykh sytuatsii u 2022 rotsi* [Public report on the main results of the activities of the State Emergency Service of Ukraine in 2022]. <https://dsns.gov.ua/upload/1/6/4/9/3/5/0/publicnii-zvit-2022-ostannia-versiia-1.pdf> (in Ukrainian).
23. The State Emergency Service of Ukraine. (2024). *Zvit pro osnovni rezultaty diialnosti Derzhavnoi sluzhby Ukrainy z nadzvychaynykh sytuatsii u 2023 rotsi* [Report on the main results of the State Emergency Service of Ukraine in 2023]. <https://dsns.gov.ua/upload/2/0/4/5/2/3/6/zvit-pro-osnovni-rezultati-diialnosti-dsns-u-2023-roci.pdf> (in Ukrainian)
24. Government Portal. (2025, May 28). *Operativna informatsiia DSNS shchodo likvidatsii naslidkiv vedennia boiovykh dii RF ta roboty pirotekhnichnykh pidrozdiliv* [Operational information of the SESU on the elimination of consequences of combat operations by the Russian Federation and work of pyrotechnic units]. <https://www.kmu.gov.ua/news/operativna-informatsiia-dsns-shchodo-likvidatsii-naslidkiv-vedennia-boiovykh-dii-rf-ta-roboty-pirotekhnichnykh-pidrozdiliv28052025> (in Ukrainian)
25. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the National Mine Action Strategy for the period until 2033 and approval of the operational plan of measures for its implementation in 2024–2026" from June 28, 2024, No. 616–p. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616-2024-%D1%80#Text> (in Ukrainian).